

1843 ASKERÎ DÜZENLEMESİ ÇERÇEVESİNDE ANADOLU ORDUSU'NUN
KURULUŞU

Cengiz ÇAKALOĞLU*

ÖZET

1843 yılında Osmanlı ordusunda yeni bir düzenleme yapılarak Osmanlı toprakları beş ordu bölgesine ayrılmıştı. Bunlardan birisi de Sivas, Diyarbekir, Maden-i Hümayûn, Musul, Erzurum, Van, Kars, Gümüşhane eyaletlerini içine alan Anadolu Ordusu idi. Merkezi önce Sivas, sonra Harput oldu. Ordunun kuruluşuyla ilgili işlemler büyük ölçüde ilk komutan olan Müşîr Ebubekir Rüstem Paşa döneminde tamamlandı.

*Anahtar kelimeler:
Anadolu Ordusu, Rüstem Paşa, Sivas, Harput.*

Osmanlı Devleti'nde özellikle III. Selim ve II. Mahmud dönemlerinde askerî alanda çok köklü değişiklikler yapılmıştı. Bununla beraber 1843 yılına kadar çeşitli sıkıntılara sebep olan birtakım aksaklıklar mevcuttu. Nitekim askerlik alanındaki bu aksaklıklar ve yeni bir düzenleme yapılması gereği 1839 Tanzimat Fermanı'nda şu şekilde ifade edilmişti: "... *Asker maddesi dahi ber-minvâl-i muharrer mevâddı mühimmeden olarak eğerçi muhafaza-i vatan için asker vermek ahâlinin farîza-i zimmeti ise de şimdiye kadar cârî olduğu vechile bir memleketin aded-i nüfûs-i mevcûdesine bakılmayarak kiminden rütbe-i tahammülünden ziyâde ve kiminden noksan asker istenilmek hem nizâmsızlığı ve hem zirâat ve ticâret mevâddı nâfî'asının ihlâlini mûcib olduğu misillü askerliğe gelenlerin ilâ nihâyetü'l-ömr istihdamları dahi fütûru ve kat'ı tenâsülü müstelzim olmakda olmasıyla her memleketden lüzûmu takdirinde taleb olunacak neferâtı askerîyye için ba'zı usûl-i hasene ve dört ve yâhûd beş sene müddet-i istihdâm*

*zammında dahi bir tarîk-i münâvebe vaz' u tesîs olunması icâb-ı hâldendir*¹.

1839'da belirlenen bu görüş ve düşünceler doğrultusunda askerlik alanında yapılacak yenilikleri belirlemek için çalışmalara başlandı. Padişah Abdülmecid, bu işe güvendiği adamlarından Mabeyn-i Hümayun ve Hassa Müşîri Rıza Paşa'yı görevlendirdi. Daha sonra Bâb-ı Askerî'de tertip olunan Meclis-i Muvakkat'da yapılan görüşmeler sonucunda alınan kararlar Padişah'ın onayına sunuldu². Bu kararlar 6 Eylül 1843 (11 Şaban 1259) Çarşamba günü yapılan resmî bir törenle kamuoyuna açıklandı³. Yapılan bu yeni düzenleme ile Osmanlı toprakları beş ordu bölgesine ayrılıyordu. Bu ordular ve merkezleri şöyleydi:

Hassa Ordusu:	İstanbul
Dersaadet Ordusu:	Üsküdar
Rumeli Ordusu:	Manastır
Anadolu Ordusu:	Sivas
Arabistan Ordusu:	Şam

Yeni düzenlemede askerlik süresi beş yıl olarak belirlendi. Bu süre sonunda mecburî askerlik hizmetini tamamlayıp terhis olanlar yedi yıl da redif sınıfında hizmet görecektirdi. Bundan böyle her yılın mart ayı başında ordular mevcudunun beşte biri terhis edilerek, yerlerine kur'a ile yenileri alınacak; aynı zamanda subayların üzerlerine sivil görev almaları yasaklanacaktı. Diğer yandan "Asakir-i Mansure" veya "Muntazama" adı yerine bundan böyle "Asakir-i Nizâmiye" kullanılacaktı⁴. Hassa Ordusu Müşîri aynı zamanda Seraskerlik görevini de yürütecekti. Yeni kararların halka duyurulmasından hemen sonra, ilk olarak üç ordu komutanlığına tayinler yapıldı. Bu çerçevede Müşîr Rıza Paşa Hassa Ordusu, Müşîr Mehmed Reşid Paşa Dersaadet Ordusu ve Reşid Paşa da Rumeli Ordusu komutanlıklarına tayin edildiler.

¹ Ahmed Lûtfî Efendi, Vak'anüvîs Ahmed Lûtfî Efendi Tarihi, VI, (Çeviren: Yücel Demirel), İstanbul 1999, s. 1028.

² Musa Çadırcı, "Osmanlı Ordusu'nda Yeni Düzenlemeler (1792-1869)", *Birinci Askeri Tarih Semineri, Bildiriler*, II, Ankara 1983, s. 96.

³ Başbakanlık Osmanlı Arşivi (BOA), İrade Mesail-i Mühimme, nr. 203; Ceride-i Havadis, nr. 145, 15 Ş 1259; A. Lûtfî, a.g.e., VII, s. 1147.

⁴ Musa Çadırcı, "Osmanlı İmparatorluğu'nda Askere Almada Kura Usulüne geçilmesi", *Askeri Tarih Bülteni*, sayı:18, Şubat 1985, s. 60.

Anadolu ve Arabistan Orduları komutanları ise bu orduların tertib ve tanziminden sonra tayin edilecekti⁵.

Yeni kurulan orduların kadro ihtiyacı olan askeri sağlamak için Mansure Askerlerinin yanısıra, muvazzaftan farkı kalmadığı düşünülen redif birliklerinden de yararlanma yoluna gidilerek, 1834 yılından itibaren teşkil edilen mevcut redif askerleri muvazzafa nakledilmeye başlandı⁶.

Anadolu Ordusu Komutanlığına tayin yapılması için öncelikle, bu ordunun tertib ve tanzimi gerekliydi. Bu amaçla çalışmalara başlandı. Ferik Bahri Paşa İstanbul'dan Anadolu Ordusu dairesinde yer alan Erzurum'a gönderildi. Bahri Paşa, burada gerekli çalışmaları yaptıktan sonra, 21 Ekim 1843 günü Erzurum'dan ayrılarak İstanbul'a döndü⁷. Bu arada çalışmalar sırasındaki gayretlerinden dolayı Erzurum Müşiri Halil Kamili Paşa bir murassa' kılıç ile ödüllendirilirken⁸, Bahri Paşa da Erzurum'da bulunan iki liva nizamiye askerine kumanda etmek üzere, geçici olarak tekrar burada görevlendirildi⁹.

1844 yılının Şubat ayında merkezi Erzurum'da bulunan 16. Alay, Anadolu Ordusuna merkez olarak seçilen Sivas'a taşındı¹⁰. Çankırı sancağından redif askeri bakayasından 357, Çorum sancağından 396, Bozok sancağından 454, Kayseri sancağından 691, Kastamonu sancağından 186, Viranşehir sancağından 619, Amasya ve Sivas sancaklarından 1717, Maden-i Hümâyûn kazalarından toplam 1382 nefer redif askerinin Sivas'a gönderilmesi istendi¹¹. Böylece henüz ordu komutanı göreve başlamadan önce, redif birliklerinin muvazzafa dönüştürülmesi işi büyük ölçüde tamamlandı. Temmuz'da Anadolu Ordusu tertibine dahil bulunan Üsküb, Berat ve İşkodra taraflarında bulunan dört tabur nizamiye askeri Rumeli Ordusu tertibine dahil edildi ve mahallerinde kalmaları kararlaştırıldı. Diğer taraftan yine Anadolu Ordusu tertibinden olup Selanik'de bulunan iki tabur nizamiye askerine Berat ve diğer münasib mevkiden iki tabur daha ilave edilerek Sivas'a

⁵ Ceride-i Havadis, nr. 145, 15 Ş 1259; A. Lûtfî, a.g.e., VII, s. 1146-1147.

⁶ Genelkurmay Harp Tarihi Başkanlığı, Türk Silahlı Kuvvetleri Tarihi, III, Kısım 5, (1793-1908), Ankara 1978, s. 203.

⁷ Ceride-i Havadis, nr. 153, 12 L 1259; A. Lûtfî, a.g.e., VII, s. 1149.

⁸ A. Lûtfî, a.g.e., VII, s. 1143.

⁹ BOA, İrade Dahiliye (İ. DH), nr. 4031.

¹⁰ BOA, Bâb-ı âli Evrak Odası (BEO), Sadâret Mektûbi Kalemi (A. MKT), nr. 9/13.

¹¹ BOA, BEO, Divân-ı Hümâyûn Mühimme Kalemi (A. DVN. MHM) nr. 1-A/54.

gönderilmesi kararlaştırıldı. Ayrıca, Maden-i Hümâyûn kazalarından müretteb 1285 nefer Anadolu Ordusu tertibine dahil edildi¹².

Bu çalışmalar devam ederken, diğer ordulardan yaklaşık üç ay sonra, 9 Aralık 1843 (17 ZA 1259) tarihinde Anadolu ve Arabistan Ordularına da komutan tayini yapıldı. Hassa Ordusu Reis-i Erkânı Ferik Ebubekir Rüstem Paşa müşîrlik ve vezirliğe yükseltilerek Anadolu Ordusu Komutanlığına getirildi. Arabistan Ordusu Komutanlığına ise yine vezirlik ve müşîrliğe yükseltilerek, Rumeli Ordusu Reis-i Erkânı Namık Paşa atandı¹³. Ebubekir Rüstem Paşa daha önce Ankara Mutasarrıflığı görevinde bulunuyordu. Askerî alanda yapılacak yeni düzenlemelerin tesbiti çalışmaları sırasında İstanbul'a çağrılmış ve Hassa Ordusu Reis-i Erkânlığına getirilmişti¹⁴.

Anadolu Ordusu Komutanlığına tayin edilen Rüstem Paşa, görev yerine hemen gitmeyip, Nisan ayı sonlarına kadar İstanbul'da kaldı. ve çalışmalarına burada devam etti. 2 Şubat 1844 Cuma günü Padişah'ın da katıldığı Rami Kışlası'ndaki törenlerde Rüstem Paşa da hazır bulunmuştu¹⁵.

Rüstem Paşa'nın tayini üzerine Sivas'ta ayrıca bir müşîre gerek kalmadığı düşüncesiyle Sivas Müşîri Aşkar Paşa Konya Müşîrliğine tayin edildi. Sivas Mutasarrıflığına ise Giridli zâde Mehmed Bey tayin edildi¹⁶. Rüstem Paşa, Nisan ayı sonlarında İstanbul'dan ayrılarak vapurla önce Samsun'a¹⁷ ve oradan da kara yoluyla Tokat üzerinden ordu merkezi Sivas'a ulaştı¹⁸.

Yeni yapılanmaya göre, her orduya komuta eden bir müşîrin yanısıra, bir de ordu meclisi bulunacaktı. Bu meclis; başkan olan ve reis-i erkân ünvanını taşıyan bir ferîğin dışında bir mirliva, üç miralay ve biri sekreterlik vazifesi görmek üzere iki sivil memurdan oluşuyordu¹⁹. Bundan başka bir yoklama, bir jurnal ve bir tahrirat kalemi tesis edilmiş

¹² BOA, BEO, A. DVN. MHM, nr. 1-A/80.

¹³ BOA, İ. DH, nr. 4060; Takvim-i Vekayi, Defa: 263, 26 ZA 1259; Ceride-i Havadis, nr. 158, 17 ZA 1259; A. Lûtfî, a.g.e., VII, s. 1149.

¹⁴ A. Lûtfî, a.g.e., VII, s. 1148.

¹⁵ Ceride-i Havadis, nr. 168, 28 M 1260.

¹⁶ BOA, İ. DH, nr. 4265.

¹⁷ Ceride-i Havadis, nr. 177, 2 R 1260.

¹⁸ BOA, İrade Meclis-i Vâlâ (İ. MV), nr. 1100.

¹⁹ M. A. Ubcini, Türkiye 1850, II, Çvr: Cemal Karaağaç, Tercüman 1001 Temel Eser, s. 414.

ve bu kalemlerin hepsi ordu muhasebecisinin emri altına konulmuştu²⁰. Rüstem Paşa'nın Ordu Müşirliğine tayininden sonra, Anadolu Ordusunun Reis-i Erkânlığına Ferik (Bekir) Sami Paşa²¹ ve Mirliya Muammer Paşa, Miralay Mustafa Bey, Miralay İsmail Bey, Kaymakam Mustafa Bey meclis azalığı görevine tayin edildiler²². Ordu Muhasebeliğine, sabık İzmir Muhassılı Hacı Vahhab Efendi²³ ve Sertabibliğe ise Salih Efendi²⁴ getirildi.

Anadolu Ordusunun ilk merkezi Sivas olarak kararlaştırıldı. Ancak bu karardan önce, Diyarbakir Müşiri İsmail Paşa'nın 13 Nisan 1844 (24 RA 1260) tarihli bir tahririnden o taraflarda ordu merkezinin Diyarbakir olacağı yolunda bir rivayet yayıldığı anlaşılmaktadır²⁵.

Sivas'ın ordu merkezi olarak tesbit edilmesinden sonra, burada bir kışla yapılması için Padişah iradesi çıkmış ve yapılması düşünülen kışlanın yerini tesbit etmek amacıyla da Ebniye-i Hassa hulefâsından Salih Efendi Sivas'a gönderilmişti²⁶. Rüstem Paşa Sivas'a varduktan sonra Halife Salih Efendi ve diğer uzmanlarla birlikte kışla yerinin tesbiti çalışmalarına katıldı. 1844 yılının Haziran ayı sonlarında bu çalışmalar tamamlandı. Çalışmalar sonucunda kışla yapımı için iki uygun yer tesbit edildi. Aslında Rüstem Paşa bu kışlanın Sivas'ta yapımına başlanmasının doğru olmadığı kanaatinde idi. Çünkü ona göre, kışı uzun süren Sivas'ta bu mevsimde inşaata başlansa bile tamamlanması mümkün olmayacak ve bu durumda askerin barındırılması zor olacaktı. Diğer yandan, odun ve kömürün az ve pahalı olması sebebiyle aşırı masrafı gerektirecekti. Rüstem Paşa'nın Sivas'tan vazgeçmesinin bir diğer sebebi de, Diyarbakir ve Harput havalisinde bazı uygunsuzluk olduğu şeklinde haberler gelmesiydi. Bu durumda, Sivas'ta yeterli miktarda asker bırakılarak Anadolu Ordusu bu kışlık geçici olarak Harput'u merkez edinmeliydi. Rüstem Paşa'nın görüşleri

²⁰ Mahmud Şevket Paşa, Osmanlı Teşkilat ve Kıyafet-i Askeriyesi, İstanbul 1325, s. 17.

²¹ Ferik Sami Paşa daha sonra 1845 Şubatında vezirlikle Erzurum Valiliğine getirilecek (Bkz. Ceride-i Havadis, nr. 215, Gurre Safer 1261; Takvim-i Vekayi, Defa: 286, 20 S 1261) ve yerine Ferik İsmail Paşa tayin edilecektir. Bkz. Ceride-i Havadis, nr. 216, 8 Safer 1261; Takvim-i Vekayi, Defa: 283, 4 RA 126; A. Lûtfi, a.g.e., VIII, s. 1207.

²² A. Lûtfi, a.g.e., VII, s. 1159.

²³ Ceride-i Havadis, nr. 172, 26 S 1260; A. Lûtfi, a.g.e., VII, s. 1159.

²⁴ BOA, İ. DH, nr. 7394.

²⁵ BOA, Cevdet-Askeriye, nr. 41416.

²⁶ BOA, BEO, A. MKT, nr. 17/85.

Serasker Rıza Paşa tarafından da uygun bulundu. Yani, ordu merkezi geçici olarak Sivas'tan Harput'a alınacak, daha sonra, İstanbul'da gerekli müzakereler sonunda eğer uygun bulunur ise Harput daimî merkez haline getirilecekti. Bu şartlarda da, şimdilik Sivas'ta kışla inşasına lüzum yoktu.

Neticede Rüstem Paşa ve Serasker'in görüşleri Dâr-ı Şûrâ-yı Askerî, Meclis-i Vâlâ-yı Ahkâm-ı Adliye ve Meclis-i Umûmî'de uygun bulunduktan sonra 13 Ağustos 1844 (28 B 1260) tarihinde gerekli Padişah iradesi çıktı. Böylece ordu merkezi, geçici olarak Sivas'tan Harput'a nakledilmiş oldu. Daha sonra ise Harput daimî merkez haline geldi. Rüstem Paşa, Sivas'ta bir tabur piyade ve bir bölük topçu askeri bıraktıktan sonra Sivas'ta bulunan diğer birlikleri yanına alarak Harput'a gitti²⁷.

Yeni düzenleme gereği 1843'te Osmanlı Devleti'nin daimî (muvazzaf) ordusu; 36 piyade alayı, 36 talia taburu, 26 süvari alayı, 7 sahra topçu alayı, 4 kale topçu alayı, 2 istihkam alayı, 1 sanayi alayından meydana geliyordu ve bunların mevcudu 150.000 kişi dolaylarında idi²⁸. Anadolu Ordusu ise, altı alay piyade, altı tabur talia, dört alay süvari ve bir alay topçudan mürekkebt²⁹.

1848'de Anadolu Ordusunun muvazzaf birliklerinin komutanları ve buldukları mevkiiler şöyleydi:

Ferik Hüsnü Paşa	Merkez
Süvari Mirlivası Veli Paşa	Merkez
Piyade Mirlivası Emin Paşa	Diyarbakir
	Mardin
Ferik Ahmed Paşa	Erzurum
Piyade Mirlivası İzzet Paşa	Bitlis

²⁷ BOA, İ. MV, nr. 1100. Harput, Kırım Harbi sonuna kadar resmî olarak Anadolu Ordusunun merkezi olarak kalacaktır. Ancak, Cizre Mütesellimi Bedirhan'ın isyanı sonrasında kolera sebebiyle (BOA, İ. Mesail-i Mühimme, nr. 311) bir müddet Erzincan (BOA, İ.DH. nr., 8521; İ. DH, nr. 9824), Kırım Harbi öncesi ve esnasında bir müddet de Erzurum geçici merkez olarak kullanılmıştır. Diğer yandan Kürdistan eyaletinin kurulması (6 Mayıs 1847) sırasında o tarihte Anadolu Ordusu Komutanı olan Müşîr Osman Paşa merkezin Ahlat'a alınmasının uygun olacağı yönünde bir talepte bulunmuşsa da (BOA,BEO, Sadaret Evrakı Amedi Kalemî (A. AMD), nr. 6/9; Nazmi Sevgen, "Kürtler", *Belgelerle Türk Tarihi Dergisi (BTDD)* II, sayı: 16, Ocak 1969, s. 43.), Askerî Şûrâ bunu uygun görmemiştir. (N. Sevgen, "Kürtler", *BTDD*, II, sayı:17, Şubat 1969, s. 50.)

²⁸ M. Şevket Paşa, a.g.e., s. 17.

²⁹ M. Şevket Paşa, a.g.e., s. 14.

Süvari Mirlivası Selim Paşa	Kars
Topçu Mirlivası Bekir Paşa	Maraş
	Malatya
Süvari Miralayı Mustafa Bey	Van
	Hısn-ı Mansur
Süvari Miralayı Abdurrahman Bey	Siverek
	Pertek
Piyade Miralayı Ali Bey	Cezire ³⁰

Her ordu dairesi muvazzaf alayların adedi kadar redif bölgesine ayrılmış ve her redif bölgesinde dört taburlu bir redif alayı kurulmuştu. Anadolu Ordusunda merkezleri; Sivas, Tokat, Harput, Erzurum, Diyarbakır ve Kars olmak üzere altı redif piyade alayı vardı. Ancak bu tertibattan fazla olarak Bahr-i Siyah Alayları namıyla üç alay yani Trabzon, Samsun, Sinop Alayları Hassa Ordusuna mensup idi. Daha sonra Trabzon ve Samsun redif alayları Anadolu Ordusuna dahil edildi ve bu sebepten dolayı Anadolu Ordusunun redif dairesi sekiz alaya çıktı³¹.

1848 yılında Anadolu Ordusu redif alaylarının komutanları, merkezleri ve sınırları şöyleydi:

ALAY	MİRALAY	MERKEZİ	DAHİL OLAN MAHALLER
Birinci	Mustafa Bey	Sivas	Gümüşhane, Karahisar-ı Şarki livaları ve Sivas'dan Sivas merkez, Sivasili, Yeniil, İlbeğli ve Şarkipare kazaları
İkinci	Mehmed Bey	Tokat	Sivas ve Amasya livaları
Üçüncü	Şakir Bey	Harput	Harput, Arabgir, Behisni, Malatya ve Divriği livaları
Dördüncü	Zekeriya Bey	Erzurum	Erzurum livasıyla, Harput'tan Palu, Arabkir'den Kemah ve Gercanis ve Çıldır'dan Tavusker, Livane, Penek ve Mirhu kazaları
Beşinci	Ali Bey	Diyarbakır	Diyarbakır, Musul ve Mardin livaları
Altıncı	Ömer Bey	Kars	Kars, Van ve Çıldır livaları ³²

Anadolu Ordusunun kurucusu ve ilk komutanı Müşîr Rüstem Paşa 1846 Temmuz ayı başlarında azledildi³³. Lûtfî'ye göre, bunda aynı yılın

³⁰ Salnâme, 1264, s. 57-58.

³¹ Mehmed Rüşdü, Devlet-i Aliyye Ordu Teşkilâtı, s. 68-69.

³² Salnâme, 1264, s. 64-65.

³³ BOA, İ. DH., nr. 6269.

başlarında Rıza Paşa'nın yerine Seraskerlik ve Hassa Ordusu Müşîrlğine Hüsrev Paşa'nın getirilmesi³⁴ etkili olmuştur. Çünkü Lûtfî, Rüstem Paşa için "Rıza Paşa takımındandır" ifadesini kullanmaktadır³⁵. Rüstem Paşa bir müddet Bursa'da³⁶ ve İstanbul Üsküdar'daki konağında ikamet ettikten³⁷ sonra 1847 yılı başlarında Edirne Müşîrlğine tayin edildi³⁸. Anadolu Ordusu Komutanlığı sırasında Harput'un Mezra' köyünde ikametine mahsus olarak yaptırdığı konağını devlete bağışlamış; bunun üzerine konağın bundan böyle ordu müşîrlrine ikametgâh olması kararlaştırılmıştır³⁹.

Rüstem Paşa'nın yerine, daha önce bir süre Dâr-ı Şûrâ-yı Askerî riyaseti görevinde de bulunmuş olan ve o sırada Haleb Valililiğinde bulunan (Topal) Osman Paşa Anadolu Ordusu Komutanlığına tayin edildi⁴⁰.

Daha önce belirtildiği üzere, yeni düzenlemeye göre, beş yıllık muvazzaflık süresini tamamlayanlar, her yıl mart ayının birinci günü her ordunun beşte biri nisbetinde redif sınıfına nakledilecek ve bunların yerine aynı oranda kur'a usulüyle yeni askerler alınacaktı. Ancak ülkenin birçok yerinde bu uygulamaya hemen geçilemedi. Çünkü kur'aya tâbi olacak efradı tesbit etmek için nüfus sayımı gerekiyordu. Bunun gerçekleşmesi ise zaman aldı. Nitekim Kur'a Nizamnamesi ancak 1846 yılında çıkarılabildi⁴¹. Anadolu Ordusu dairesinin nüfusunun sayımı da hemen yapılamadığından ordu tam sayısına ulaşamadığı gibi, beş yıllık muvazzaflık süresini doldurup redif sınıfına nakledilmesi gereken askerlerin nakil işlemi de yapılamıyordu. Nitekim 1845 (1261) senesinde Anadolu ve Arabistan Ordularından redife nakledilen asker sayısı sadece 300 idi. Dolayısıyla nakil bekleyen pek çok eski neferat vardı. Bu yüzden Serasker tarafından bu ordulardan 1846 (1262) yılında

³⁴ Ceride-i Havadis, nr. 264, 19 M 1262.

³⁵ A. Lûtfî, a.g.e., VIII, s. 1227.

³⁶ BOA, BEO, A. MKT, nr. 53/40; BEO, A. DVN, nr. 16/84; BEO, A. DVN. MHM, nr. 2-A/92.

³⁷ BOA, BEO, A. DVN, nr. 18/99.

³⁸ BOA, BEO, A. DVN, nr. 23/24; Ceride-i Havadis, nr. 321, 4 RA 1263; A. Lûtfî, a.g.e., VIII, s. 1240.

³⁹ BOA, BEO, A. MKT, nr. 50/47.

⁴⁰ BOA, BEO, A. DVN. MHM, nr. 3/19; Takvim-i Vekayi, Defa: 304, 27 L 1262.

⁴¹ Bu nizamnamenin tam metni için bkz: M. Çadırcı, "Osmanlı İmparatorluğu'nda Askere Almada Kura Usulüne geçilmesi", s. 59-75.

1500 eski efradın redife çıkarılması gerektiği ifade edilmiş ve Padişah tarafından da gerekli izin verilmişti⁴².

30 Haziran 1848 tarihi itibarıyla Anadolu Ordusu dairesindeki sayımı tamamlanan yerlerde ve defterleri ordu merkezine gelen mahallerde askerlik yaşında bulunanların toplamı 49.314 idi. 30.000'den fazla adayın da sayımı devam eden yerlerde olduğu tahmin ediliyordu. Bu durumda yaklaşık 80.000 kişinin kur'aya katılacağı öngörülüyordu. Nisbet kaidesi gereği bunlardan sadece 8.000'i askere alınacaktı. Bu tarihte Anadolu Ordusunun muvazzaf mevcudu 16.358, tam tertibi ise 25.847 idi. Ayrıca 1506 kişinin de redif sınıfına nakli düşünülüyordu. Bunlar da düşüldüğünde mevcut 14.852 olacaktı. Dolayısıyla tam tertibine göre, Anadolu Ordusunun eksikliği 10.995 kişi idi. Kalan 3.795 açığı ise bir sene sonra kapatılması düşünülüyordu⁴³.

30 Haziran 1848 (28 Receb1264) tarihli iradeden anlaşıldığına göre, Anadolu Ordusu dairesindeki eyaletlerden Erzurum, Van ve Kars'ın nüfus defterleri bu tarihe kadar ordu merkezine gelmemişti. Bu iradeye⁴⁴ göre; Anadolu Ordusu dairesinde sayımı tamamlanan yerlerin erkek nüfusu, askerlik yaşında olanların miktarı ve alınması gerekli asker sayısı ile bunların kullanılacakları alaylar şu şekilde idi:

Eyalet-Liva-Kaza-Nahiye Adı	Erkek Nüfus Sayısı	Askerlik Yaşında Olup Kur'aya Tâbi olanların Sayısı	Kur'a Sonucunda Alınacak Yeni Asker Sayısı
MADEN-İ HÜMÂYUN EYALETİ			
Harput Kazası	26718	2379	238
Çarsacak Kazası	1864	139	14
Çemişkezek Kazası	7631	734	73
Eğin Kazası	6686	613	61
Kuruçay Kazası	3432	933	93
Siverek Kazası	8323	1158	116
Çermik Kazası	6849	764	76

⁴² BOA, İ. MV, nr. 1500.

⁴³ BOA, İ. Mesâil-i Mühimme, nr. 326.

⁴⁴ BOA, İ. Mesâil-i Mühimme, nr. 326.

Çüngüş Kazası	4664	507	51
Ebutahir Kazası	1882	254	25
Behisni (Besni) Kazası	7674	1383	138
Samsad Kazası	1267	155	15
Hısn-ı Mansur Kazası	6462	770	77
Maden-i Keban Kazası	764	98	10

Bu kazalardan alınacak yeni askerler Piyade 1., 2., ve 3. Alaya mahsustur.

Arabgir Kazası	17748	1224	122
Arguvan Kazası	2807	280	28
Hekimhanı Kazası	1930	218	22
Ayvalıdere Kazası	2051	227	23
Kemah Kazası	5164	548	55
Gercanis Kazası	6558	579	58
Malatya Kazası	11066	1363	136
Akçadağ Nahiyesi	2328	244	24
Şiro Kazası	4236	726	72
Eğil Kazası	8872	1079	108
Palu Kazası	12273	1447	145
Ergani Kazası	6016	785	78
Ergani Maden-i Hümâyûnu	2046	162	16

Bu kazalardan alınacak yeni askerler Piyade 2. Alaya mahsustur. Aynı eyaletin Gerger, Hasan Çelebi, Sağman, Mazgird kazalarının nüfus defterleri belirtilen tarihe kadar ordu merkezine gelmemiştir.

SIVAS EYALETİ			
Sivas Kazası ile Hafik Nahiyesi	13204	1079	108
Sivaseli Kazası	3146	259	26
Kangal Nahiyesi	395	140	14
Tenus Kazası	1689	180	18
Deliklitaş Nahiyesi	400	59	6
Aşuri Nahiyesi	755	69	7
Divriği Livası	8544	741	74
Karayaka Kazası	2057	190	19

Şarkibare Kazası	587	48	5
Karaguş Kazası	2114	184	18
Kazabad Kazası	3586	366	36
Sunisa Kazası	2087	176	17
Taşabad Kazası	2849	230	23
Eyrak Kazası	1109	108	11
Artukabad Kazası	3419	203	20

Bu kazalardan alınacak yeni askerler Piyade 6. Alaya mahsustur.

Kelemfâr Kazası	1810	105	10
Yıldızeli Kazası	5760	350	35
Tokad Kazası	5740	488	49
Turhal Kazası	2293	264	26
Zile Kazası	11307	1038	104
Mecidözü Kazası	5301	425	42
Hüseyinabad Kazası	2490	181	18
Yörükân-ı Badıllu	1234	105	10
İnallu Kazası	669	53	5
Derbend-i Alacahan	568	57	6
Darende Kazası	6497	238	24
Ortabare ve Yüzdebare Kaz.	7744	651	65
Kadminan ve Kaferni Nah.	4061	293	29
Tuzgözü Kazası	3412	213	21

Buralardan alınacak askerler Piyade 6. Alaya mahsustur.

AMASYA LİVASI			
Amasya Kazası	5248	488	49
Ezinepazar Kazası	3140	242	24
Veziirköprüsü Kazası	6480	484	48
Zeytun Kazası	4496	512	51
Hacıköy Kazası	2348	174	17
Zünnunabad Kazası	1612	80	8
Gürün Nahiyesi	3052	273	27
Akdağ Nahiyesi	2681	202	20
Kemüş Kazası	2060	299	30
Hakle Nahiyesi	1346	144	14

Veray Kazası	1220	81	8
Kelenkeraz Kazası	1614	113	11
Havza Kazası	2750	188	19
Keldeklan Kazası	1660	109	11
Ladik Kazası	2864	214	21
Merzifon Kazası	4600	318	32

Buralardan alınacak askerler Piyade 4. Alaya mahsustur. Sivas eyaletinin Niksar kazasının defterleri bu tarihte henüz ordu merkezine gelmemiştir.

DİYARBEKİR EYALETİ			
Diyarbakir Kazası	11937	942	94
Hazro ve Mihranî kazası	3438	408	41
Beşiri Kazası	3297	405	40
Kulb Kazası	435	44	4
Şirvan Kazası	3607	799	80
Siird Kazası	1198	210	21
Cabakcur Kazası	1991	252	25
Bicar Kazası	1095	210	21
Garzan Kazası	1486	213	21
Badigan Kazası	231	28	3
Mehil Kazası	359	27	3
Behramki Kazası	2114	337	34
Savur Kazası	2364	442	44
Derik Kazası	1189	103	10

Buralardan alınacak askerler Piyade 4. Alaya mahsustur.

Silvan Kazası	3023	322	32
Rezvan Kazası	2277	406	40
Gürdilan Kazası	520	86	8
Midyat Kazası	11950	1314	131
Lice Kazası	5734	665	66
Metinan Kazası	635	83	8
Hevidan ve Hani Kazası	2817	206	20
Hayan Kazası	713	145	14
Menüşküd Kazası	1322	275	27
Kiki ve Türkman Kazası	2712	301	30

Könk Kazası	319	41	4
Karakeci Kazası	213	36	3
Abkür Nahiyesi	434	54	5
Deştikür Kazası	402	57	6

Buralardan alınacak askerler Piyade 5. Alaya mahsustur.

KARAHİSAR-I ŞARKİ LİVASI			
Karahisar-ı Şarki Kazası	3201	280	28
Mendeval Nahiyesi	2273	156	15
Akşehirabad Nahiyesi	2158	123	12
Yakacık Nahiyesi	1067	67	7
Güzid Nahiyesi	2157	94	9
Suşehri Nahiyesi	2604	164	16
Alucra Nahiyesi	3543	195	19
Ferik Kazası	690	39	4
Koyulhisar Kazası	3280	208	21
Eskefser Kazası	3505	224	22
Naiblu Kazası	1976	121	12
Maden-i Görece Kazası	986	82	8
Kapu Mahmudi Nahiyesi	281	31	3

Karahisar-ı Şarki livasından alınacak askerler Piyade 5. Alaya mahsustur.

GÜMÜŞHANE EYALETİ

Milas Kazası	5762	617	62
Macka Kazası	4443	654	65
Torul Kazası	6878	953	95
Tirebolu Kazası	11573	1502	150
Kelkid Kazası	5534	493	49
Kürtinibâlâ ve Kürtinizîr	3271	530	53
Kokas Kazası	3766	379	38
Sante Kazası	466	64	6
Harşud Nahiyesi	1285	191	19
Yetu ve Balahor Nahiyesi	525	61	6
Gecki Nahiyesi	284	29	3
Öz Nahiyesi	627	116	11
Alanse Nahiyesi	866	64	6

Gümüşhane eyaletinden alınacak askerler topçuya mahsustur.

MUSUL EYALETİ			
Musul Kazası	25451	2009	201
Mardin Kazası	2821	274	27

Bu kazalardan alınacak askerler topçuya mahsustur. Musul Eyaletinin Cizre, Bohtan ve Zaho kazaları ile Mardin'in köylerinin defterleri bu tarihe kadar ordu merkezine gelmemiştir.

Bu durumda eyaletlere göre genel toplam şöyleydi:

Maden-i Hümayun Eyaleti	167311	18769	1874
Sivas Eyaleti	151983	12414	1236
Diyarbakir Eyaleti	67812	8411	835
Karahisar-ı Şarki Livası	27721	1784	176
Gümüşhane Eyaleti	45280	5603	563
Musul Eyaleti	28272	2283	228

1843 yılında yapılan askerî düzenleme sonucunda kurulan beş ordudan biri olan⁴⁵ Anadolu Ordusu, bir yandan Rusya'nın Kafkas Ordusu, diğer yandan da İran'a karşı konuşlandırılmış bulunuyordu. Bu tarihlerde Osmanlı Devleti ile İran arasında sınır anlaşmazlığı yüzünden

⁴⁵ 1848 yılında yapılan düzenleme sonucunda merkezi Bağdat olan Irak ve Hicaz Ordusu (6. Ordu)'nun kurulmasıyla ordu sayısı altıya çıkacak ve daha sonra da Yemen'de 7. Ordu kurulacaktır.

savaşın eşiğine gelinmişti⁴⁶. Rusya ise, bilinen yayılmacı politikası sebebiyle Osmanlı Devleti'nin en önemli düşmanı durumundaydı. Nitekim 1853-1856 yılları arasında Rusya ile yeni bir savaşa girişilecek ve cephelerden biri Anadolu Ordusunun alanına dahil olan Kafkas Cephesi olacaktır. Diğer ordular ile kıyaslandığında en geniş muntıkaya sahip olan Anadolu Ordusunun en önemli görevlerinden biri de şüphesiz, ordu dairesinde iç asayişin korunmasıydı. Nitekim daha kuruluş aşamasında Anadolu Ordusunun Cizre Mütesellimi Bedirhan'ın isyanının bastırılmasında önemli rolü oldu. Sonraki tarihlerde 4. Ordu adını alacak olan bu ordunun önemi XIX.yüzyılın ikinci yarısında daha da artacaktır.

“THE RE-ORGANIZATION OF OTTOMAN ARMY IN 1843 AND THE ESTABLISHMENT OF
THE ANATOLIAN ARMY”

Abstract

In 1843, the Ottoman lands was separated into five military regions. One of them was Anatolia which was planned to host the so called Anatolian Army occupying the provinces of Sivas, Diyarbakir, Maden-i Hümâyûn, Musul, Erzurum, Van, Kars, Gümüşhane. The headquarter of the Anatolian Army was first Sivas but then transported to Harput. The establishment of the Army was completed during the office of Marshal Ebubekir Rüstem Pasha who was also the first commander of it.

Keywords

The Anatolian Army, Rüstem Pasha, Sivas, Harput.

---

⁴⁶ Bu sıradaki sınır anlaşmazlığı için bkz. İbrahim Aykun, Erzurum Konferansı (1843-1847) ve Osmanlı-İran Hudut Antlaşması, (Basılmamış Doktora Tezi), Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum 1995.

